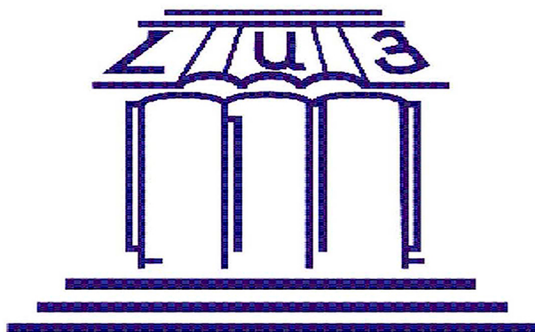

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
նչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

ՄԱՔՍԻՄ ԳՈՐԿԻՅ

ՅԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳՐՈՂԸ

Մ Ա Ր Դ Ը

ԽՍՀՄ ԺՈՂՈՎՈՒՐՆԵՐԻ ԿԵՆՏՐ. ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ

891.71

Գ-83

ՄՈՍԿՎԱ 1926

27 AUG 2008

№ ԳԵՂԱՐՎԵՍՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ 1.

10 NOV 2010

391.71

7-83

ս. 8.

ՄԱՔՍԻՄ ԳՈՐԿԻՅ

ՅԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳՐՈՂԸ

....

Մ Ա Ր Դ Ը

...

12

Խ. Ս. Զ. Մ. ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԻ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ

Մ Ո Ս Կ Վ Ա

1926

0437-74538

096-5/1129

454

455

21 MAR 2013

6/05 004

0105 VOM 08

10680

Напечатано в типогр. Госиздата
„Красный Пролетарий“
Москва, Пименовская
ул., д. № 16, в коли-
чест. 4000 экз.
Главлит
№ 49949.
□ □
□

ՅԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳՐՈՂԸ

Լավ չե՛, յերբ գրողը շատ յերկրպագուներ
ունի: Միայն ճահճայի՛ն բույսերին չի փաստում
ավելորդ խոնավությունը: Կաղնիներին չափա-
վոր խոնավություն և պետք:

Յես պիտի պատմեմ մի յերիտասարդ գրողի
մասին, վորը միանգամից մեծ համբավ ձեռք
բերեց, ա՛յն մասին, թե նա ի՞նչպես ծիծաղելի
և անկարգ յեր պահում իրեն՝ կուլ աալով գո-
վասանքների տարափը, և թե ի՞նչ պատահեց նրա
հետ, յերբ նրա գլուխը պտուճյտ եր գալիս փառք
ու պատվից,

Սա մի պարզասիրտ յերիտասարդ եր, բայց
վո՛չ բոլորովին հիմար, և իր ընկերներից արհես-
տով տարբերվում եր նրանով, վոր միշտ անկեղծ
եր, ուստի և ամեն ոք հակասում եր իրեն:

Նա ապրում եր մի այնպիսի յերկրում, վո-
րի գրականությունը համաշխարհային հռչակ եր
վայելում, և յերբ նա նո՛ր եր ժողովրդականու-
թյուն ստանում ու յերբեմն անհաջողություն-
ների հանդիպում, — թերահավատությա՛մը յեր

վերաբերվում դեպի իր ձեռք բերած այդ համբավը և մտածում. «Տարորինակ ե—խոսում ես՝ չեն լսում, փող ես փչում՝ հրճվում են, ծիծաղում»։...

Մեր այս յերիտասարդը յերբե՛ք համեստ չեր։ Բայց նա գիտեր իր արժեքը, ահա՛ թե բանն ինչու... Յեվ մեկ ել՝ նա գիտեր, վոր իր հայրենի յերկրում գոյություն չունի հասարակություն, այլ միայն ժողովուրդ, և վոր իսկապես հասարակությունն է ստեղծում գրական և այլ համբավներ։

Ժողովուրդը ապրում է իր ուրույն կենցաղով, հավատում է գրբացներին, իր ամբողջ կյանքում աշխատում է, բայց միշտ ել քաղցած է մնում, և ամբողջ գրականությունը, հասարակությունից սիրված ուրիշ գեղարվեստների հետ միասին՝ պատրաստ է փոխել մի չնչին բանի հետ։

Թեպետ մեր յերիտասարդը շատ լավ գիտեր այս բոլորը, սակայն—նա մարդ էր։ Յեվ բոլորը, բոլոր գրողներն ու խորագետ մարդիկ շատ թե քիչ չափով սահմանափակ հասկացողության տեր են։ Նա զգաց, վոր ամբոխի լարված ուշադրությունը դեպի իր ուժերը՝ հաճելի յե իրեն։ Նա սկսեց իր ընթերցողներից փաղաքշական նամակներ ստանալ։

Մի ընթերցող գրում էր՝ «Տաղանդավոր», մի

ուրիշը սև թանաքով սալտակ թղթի վրա արտահայտել էր՝ «Մեծապատիվ», մի այլ ընթերցողուհի յեկ գրել էր հասարակ, բայց ուժեղ՝ «Հոգյակս, շնորհակալ եմ», կարծես թե գրողը նրա համար կոփտացու մետաքսեղեն զրկած լիներ։ Իսկ մի գրավաճառ ել նամակ էր ուղարկել հետեյալ բովանդակությամբ. «Մեծապատիվ պարոն հեղինակ! Հետաքրքրվելով, թե ինչո՞ւ հասարակությունը այսպես յեռանդով գնում է Ձեր ամենահարգելի գրքերը, յես կարդացի դրանք և ինձնից բղխեցին հետեյալ տողերը.

«Իմ հուսահատ հոգու մեջ,
Վորպես մահճի շոշաններ,
Ծաղկեցին ու փրթեցին
Ազատ կյանքի ցնորհներ,
Բայց ավա՛ղ, շուտ քառամած՝
Մոխր խորհում փրթեցին
Ու զգվելի, խոտելի,
Նեխված բուրմունք փյեցին.
Բայց դու հոգիս ցնցեցիր
Քո վառ խոսքով կենսասու,
Ուժգին քափով ցրեցիր
Մառախուղը իմ հոգու.
Յեվ յես նորից ուժ առած՝
Վոսթի յերս արիացած,

Այժմ հոգաւոք, պաւստոս,
Արձակուում եւմ յետ խոզի
Այրոված մազի անուշ բոյր...

Խորին հարգանք՝
Սիւնեոն Յասրերով:

Յեւ ուրիշ շատ քաղցր համակրություն պարունակող նամակներ եր ստանում մեր դրողը հասարակությունից: Իսկ սատանան, գրողի հավատարիմ ուղեկիցը, ծիծաղելով փափսում եր նրա ականջին. «Մի՛ շփոթվիր, անմիտ. այս բոլորը քո վարձատրությունն է, դու այժմ հասարակության համար ես, ինչպես ջահել սիրունին՝ զառամյալ ծերունու: Բացի դրանից, տըրտում մի ձեռքից, վորովհետեւ—ծածանը սիրում է, վոր իրեն տապալեն սերի մեջ, իսկ դրողը—վոր իրեն խեղդեն փառքի ծուխի մեջ: Խո՛-խո՛-խո՛»!

Յեւ ահա մեր յերիտասարդը սկսեց կամացուկ յերևալ իր վրա սիրահարված հասարակության աչքին: Տեսնում է—վոր այդ հասարակությունը ծափահարում է իրեն: Յեւ նա սկսեց դրան ընտելանալ, ինչպես հարբեցողը՝ ողիին, և նրա համար տխուր եր ապրել առանց ծափահարությունների, ու մեր յերիտասարդը սկսեց փքվել:

Ահա՛ մեկ անգամ մի մոգեռն տեղում ամբոխը շրջապատեց նրան, դեմ արեց պատին և ծափահարելով՝ զգացված գոչում եր. «Բռա՛վո, բռա՛վո»: Իսկ նա սկսեց ամբոխի առաջ սիրալիր ժպտալ,—և այդ նրա համար այնքա՛ն հաճելի յեր, քաղցր, վոր կարծես նրան մեղրի մեջ տապակում լինեյին...

Առաջին անգամն եր նա հասարակություն տեսնում այսպիսի մոտիկ տարածության վրա... Յեւ հանկարծ նա իրեն վատ, նույնիսկ շատ վատ զգաց. նրան թվաց, վոր հիմա կսկսեն իրեն թեվերի տակը խուտուտ տալ, և նրա գլխում ծագում եյին զանազան անհեթեթ մտքեր: Թվում եր, վոր ամբոխից յուրաքանչյուրը նայելով նրան, իր մտքում համեմատում եր իր ականջները դրողի ականջների հետ, կամենալով ճշտիվ վորոշել, թե վորի՞ն է յերկար: Յեւ մեր յերիտասարդը զգաց, վոր իր ականջները յերկարում ու հասնում են հսկայական չափերի: Իսկ ամբոխը նայում եր և գոչում. «Բռա՛վո, բռա՛վո»: Այն ժամանակ մեր յերիտասարդի մտքում բորբոքվեց չար կասկած—թե արդյո՞ք ինքը իրենը չի պատկանում, և նա մտածեց. «Նրանք ինձ իրենց սեփականությունն են համարում և հիմա կսկսեն ինձնով գնդակ խաղալ»... Իսկ սատանան, կանգնած նրա յետեւում՝ զգվելի կերպով քրքջում եր—«Խե-խե-խե,

տե՛ս»!։ Նայեց մեր թշվառ յերիտասարդը և ի՛նչ տեսավ.—տաս հոգին դարձել եր մի քանի հարյուր և շարունակ ծափահարում եյին։ Ամբոխի աչքերը, վորպէս հարյուրավոր ասեղներ, խրվում եյին մեր յերիտասարդի կրծքի մեջ, և նա շրփոթված՝ նայեց ամբոխին ու տեսավ, վոր նրանց դեմքերը միանում ու կազմում են մի մեծ, մռայլ և ստրկական դեմք, և դրա վրա չկային աչքեր, այլ դրանց փոխարեն միայն յերկու պղտոր բծե՛ր, և այդ դեմքի վրա քիթը այնպէս յերկար եր, ինչպէս փղի կնճիթը։

«Նայի՛ր,—ասաց սատանան դիվային ծիծաղով,—նրա առաջնորդնորը քաշել երկարացրել են նրա քիթը, բայց չեն վառել նրա սրտի կրակը, և ահա նա կույր ե։ Նայի՛ր, ինչպիսի լեզու՛ ունի նա, նայի՛ր»։

Մեր հերոսի աչքերի առաջ շարժվում եյին ահագին, հաստ պռոշները՝ կազմելով մի խորը, սև փոս, վորի խորքում թոթովում եր ինչ-վոր շարժուն, կարճ, մսի հաստ կտոր, վոր դուրս եր տալիս՝ «Բռա՛ւ-ա՛ւ-վո, բռավո»։

«Յես, պարոններ, հավատում եմ ձեր անկեղծութանը։ Բայց ինձ համար անհասկանալի չե, թե ինչով ես արժանացա այսպիսի ջերմ համակրությունների։ Յերբեմն, գիտեք, ինձ թվում ե, վոր դուք ինձ սիրում եք նրա՛ համար, վոր

յես չեմ հազնում սյուրտուկ, և իմ պատկերների մեջ հաճախ գործ եմ ածում անհամեստ խոսքեր, և յերբեմն ել ինձ թվում ե, վոր յեթե յես սովորեյի ձախ վտարովս գրել լիբիկական վոտանավորներ, դուք ավելի ջերմ, ավելի մեծ ուշադրությամբ կվերաբերվեյիք դեպի ինձ»։

— «Բռա՛ւ-վո, բռա՛ւ-վո»,—դուրս ժայթքեց ամբոխի միջից։

«Յեվ, գիտեք, ինձ թվում ե վոր դուք իսկական ընթերցողներ չեք, այլ միայն համակրողներ։ Ընթերցողը գիտե, վոր վոչ թե մարդն ե գնահատելին, այլ մարդկային հոգին, և գրողի վրա այնպէս չեն նայում, ինչպէս կարծես յերկու գլխանի հորթի վրա։ Իսկական ընթերցողը նրան կարդում ե, բայց նրան չի հավատում, այլ ինքն ե մտածում գրվածքի մասին—«այս այսպէս ե, իսկ այս այսպէս չե», և մտածելով, նա մի լավ բան ե անում, մի լավ գործ կատարում, իսկ դուք, պարոններ, վոչ թե գործ եք կատարում, այլ զալմաղալ սարքում, և իսկական ընթերցողներ շա՛տ քիչ կան յերկրիս վրա, իսկ այնպիսիներն, ինչպիսին դո՛ւք եք,—վորքան ուղեք։ Ձեռքս խղճիս վրա դրած՝ յես պետք ե ասեմ, վոր վո՛չ մի համակրանք, վո՛չ մի հարգանք չեմ զգում դեպի ձեզ...Ընկերներս ասում են, վոր պետք ե հարգել հասարակությունը,

բայց վոչ վոք չկարողացավ բացատրել, թե ինչո՞ւ: Ի՞նչ եք կարծում, ի՞նչ բանի համար կալի յե ձեզ հարգել»:

Գրողը լռեց, հարցական հայացք ձգելով ամբոխի վրա: Վերջինս նույնպես լուռ երևալով կարծես մի քիչ մոայլվեց:

Վորտեղից վորտեղ սառը քամի փչեց:

— Այ, տեսնում եք,—յերկար լուռթյունից հետո ասաց գրողը,—դուք ինքներդ անգոր եք ասելու, թե ի՞նչ բանի համար կարելի կլիներ ձեզ հարգել:

Մի ինչ-վոր շեկ մարդ բերանը բացեց և հաստ ձախով արտասանեց՝ «Մե՛նք մա՛րդ ե՛նք»:

— Բայց շա՞տ կան արդյոք ձեր մեջ իսկական մարդիկ: Գուցե հազարից հինգը միայն այդպիսիները լինեն, վորոնք հաստատ հավատում են, վոր մարդը կյանքի ստեղծագործողն ու իշխողն է և նրա իրավունքն է մտածել, խոսել, քայլել,—սո՛ւրբ իրավունքն է: Գուցե հազարից հինգը միայն ազատ կռվում են այդ իրավունքի համար և անվեհեր ընկնում կռվի դաշտում: Ձեր մեծամասնությունը կյանքի ստրուկն է կամ նրա լկտի խաղեյինը, և դուք բոլորդ խոնարհ մեղձաններ եք, վոր ժամանակավորապես փոխարինում եք իսկական մարդկանց. այն բոլորը, ինչ վոր ձեզանում կամարդկային,—միմիայն՝ զոոլոգիական է: Ահա

յես նայում եմ ձեր պղտոր և վախկոտ աչքերին ու յերկուզով տեսնում, թե վո՛րքան քիչ կան ձեր մեջ համարձակ, անկեղծ մարդիկ: Աղքատ եմեր յերկիրը համարձակ մարդկանցով, իսկ այժմ այնպիսի ժամանակ է, վոր մեզ հերոսներ են պետք:

Մի քսան հոգի մեջքները ճառախոսին դարձրին ու գնացին: Իսկ նա շարունակեց. — «Լավ, աշխույժ մարդը միշտ մի բանի ձգտում է, մի բան փնտրում, իսկ դուք ապրում եք խաղաղ, հանգիստ, անշարժ,—այնպես, ինչպես հրամայված է ձեզ: Ձեր կյանքը անձուկ ե՛ մտածել ծուլանում եք, շարժվելուց վախենում: Ձեր շուրջը, ամեն տեղ, ինչպես կոկետուհու հյուրասենյակում դարակները վրա դարսած չնչին, անպետք բաները, կիսով չափ փթած ավանդություններ են և զանազան կենսական որոնքներ, վորոնք վոչ մի բանի պետք չեն: Այդ բոլորը խանդարում են ձեզ շարժվել, բայց այդ բոլորը ձեր փոքրիկ իդյալներն են, իսկ դուք չեք համարձակվում դրանցից ազատվել, թեև դրանք ձեր կապանքներն են կազմում: Յեվ յերբ քամին դաշտից մաքուր բուրմունք է բերում, դուք թույլ չեք տալիս, վոր այդ խառնվի ձեր մարմնից արձակված կեղտոտ հոտին, դուք վախենում եք, վոր ձեր սիրտը կարող է փասովել դրանից, և իսկույն փակում եք ձեր մարմնի բոլոր ող-

անցքները: Անհանգստութիւնը դուք չեք սիրում, անհանգստութիւնը վախ եւ պատճառում ձեզ: Բայց ձեզ մի նյութ պէտք եւ խոսակցութեան համար, պետք եւ մի բանով զբաղեցնե՛ք ձեր հյուրերին, և վորպես յեկեղեցու դռան մուրացիկները, դուք մեկնում եք ձեր ձեռքը դեպի գրականութիւնը, վոր այնտեղից մի բան վերցնե՛ք՝ զբաղվելու համար:

«Գրականութիւնը վոչ սեր, վոչ ել ատելութիւն եւ զարթեցնում ձեր սրտերում,—վոչինչ, բացի համակրութիւնն արտահայտող աղաղակներից կամ հայհոյանքից, պարսավանքից: Դուք մարդիք չեք, դուք հանդիսականներ եք, դուք ամբո՛խ եք. կյանքը վոչինչ չեր կորցնիլ, յեթե դուք մի անգամից կորչեցիք, հեռանայիք նրանից, յեթե բոլորդ գետնի տակն անցնեցիք՝ վոչինչ չեր փոխվիլ յերկրիս վրա»:

Դրողը վախից փակեց աչքերը, զգալով, վոր կարծես ասեղներով ծակծկում են իրեն: Բայց յերբ նորից բաց արեց, նրա առաջ կանգնած ելին մարդիկ,—շատ, շատ սովորական մարդիկ ելին կանգնած նրա առաջ՝ ամուր պարիսպ կազմելով, նրանց դեմքերը ժպտում ելին, աչքերը փայլատակում մանկական բավականութեամբ՝ կարծես նոր խաղալիքներ ելին տեսնում, և ամեն ինչ նրա շուրջը հասարակ ու սովորական եր:

Այդ ժպիտներից և սիրալիւր հայացքներից գրողը իրեն լավ զգաց, վախկոտութիւնը անցավ նրա սրտից և նա ուզեց հասարակութեանը մի բան ասել, մի բարեկամական, մտերմական խօսք ուղղել: Նա, վորքան կարող եր, խօրը հառաչեց և ասաց՝ ձեռքը վհատված սրտին դնելով.— «Պարոններ!»...

— «Բռա՛վո.— Ս-ս-ս-ս—հանգի՛ստ»:

— «Շ.....շ.....շ.....նա ուզում ե խոսել»:

— «Պարոններ, ասացնա, ձեր ուշադրութիւնը քաղցր, հաճելի յե ինձ համար: Յես, կարծեմ, հասկանում եմ ձեզ: Յերբ յես փոքր ելի և զինվորական յերաժշտութեան ձայն ելի լսում, վազում ելի նրա յետևից և ինձ ևս զբաղեցնում եր վո՛չ այնքան յերաժշտութիւնը, վորքան այն, թե ինչպէս մեծ փողից փչող զինվորը ուռցնում եր այտերը: Շնորհակալ եմ ձեզանից, պարոններ»:

— «Բռա՛վո», — գոչեց ամբոխը: — «Մենք սիրում ենք ձեզ», — բարձր ասաց մեկը:

— «Շնորհակալ եմ», մի անգամ ևս կրկնեց գրողը՝ զգացված և սիրալիւր:

— «Բռա՛վո»:

— «Պարոններ, — ձայնը բարձրացնելով գոչեց մեր հերոսը, — թույլ տվեք անկեղծ խոսել»:

— «Բռ-ա-վո»:

Իսկ սատանան կանգնել եր գրողի յետևում և միշտ ծիծաղում եր: — Խորամանկ!

— «Դուք սարուկներ եք, վորովհետև սառ-
իկներ եք: Ձեզ թակում են—լուում եք, ձեզ վի-
րավորում են—ժպտում եք: Ձեզ բարկացնում
են միայն կանայք, յերբ համեղ ճաշ չեն պատ-
րաստում, բայց դուք տանջվում եք կյանքի բա-
րեքները վայելելու ազահությունից, դեպի մի-
միանց տաժաժ նախանձից և ստամոքսի ան-
մարսողությունից: Յերբ կոշիկը ցավեցնում է
ձեր վտաքը, դուք հառաչում եք:

— «Ո՛ր, ինչ ճշմարիտ է ասում Շոպենհա-
ուերը»: Բայց «ազատություն» կոչը լսելով, դուք
մտածում եք.— «սա ի՞նչ է դուքս տալիս»...
Սատանան ձեզ տանի: Յեթե դուք իմանայիք,
թե վորքան վողորմելի եք, վորքա՛ն զգվելի՛,
ինչպե՛ս անտանելի՛ և ծա՛նր է ձեր մեջ ապ-
րել: Ձեզ ասում են.— կյանքը սարսափելի՛ յե,
կյանքը մոա՛յլ է, նա ամբողջովին արյունո՛վ է
սնվում, — դուք չեք հավատում: Ձեր կյանքը մի-
այն սարկական է և վողորմելի, և յերբ ձեզ
մատնացույց են անում մահը և այդ սարկու-
թյան սարսափելիությունը, դուք անտարբեր եք
մնում, հետաքրքրվում եք միայն մի բանով, թե
արդո՞ք գեղեցիկ է ասված.— եստեանե՛ր, վոր
խեղդվում եք ցեխի մեջ. գոնե այդ ցեխը շո՛ւտ
կու՛լ տվեք վերջացրե՛ք»:

Ամբոխը հետզհետե ցրվեց: Նա չի սիրում

յերկար ճառեր: Իսկ սատանան միշտ քրքջում
էր,— չե՞ վոր նա գիտե այս բոլորի իսկական
արժեքը: Բայց իր պարտականության կատա-
րումով հիացած՝ ճառախոսը վոչինչ չնկատեց:

— «Կյանքը—հերոսական մի պոեմա յե, իսկ
մարդը փնտռում է նրա սիրտը և չի գտնում,
ցանկանում է ամեն բան իմանալ—և չի՛ կարո-
ղանում. ձգնում է ամենագոր դառնալ,—և նա
անուժ է իր թուլությունը հաղթելու:

— Դուք լսե՛լ եք վորե և բան ճշմարտու-
թյան, արդարության մասին, յերկրիս վրա ապ-
րող բոլոր մարդկանց ազատ և յերջանիկ տես-
նելու ցանկության մասին... Դուք կամենում եք
միայն կուշտ լինել, տաք բնակարան ունենալ,
ցանկանում եք խաղաղ ապրել—ահա ձեր յեր-
ջանկությունը: Իսկ ձեր՝ ավելի՛ լավ յերջան-
կություն ձեռք բերելու ցանկությունը—մի գրո-
շով հինգ կոպեկ գնելու ցանկություն է: Յեր-
ջանկությունը ձեռք են բերում ամուր, ուժեղ
բազուկներով, իսկ դուք—վախկոտ, թույլ, մե-
ռած արարածներ եք, դուք նույնիսկ ճա՛նճ չեք
կարող վորսալ՝ առանց ուրիշի ոգնության, դուք
նույնիսկ ճանճերի հետ կռիվ եք մղում թունա-
վոր թերթիկների միջոցով՝ «Մահ ճանճերին»:
Յեա խղճում եմ ճանճերին: Նրանք տղղում են
և դրանով խանգարում են քնել, բայց յես ու-

րախուժյամբ ձեզ համար կգրեյի մի թերթիկ՝ «Մահ ճանճերին», վորպեսզի դուք, կարդալով այն, թունավորվեյիք անհանգստությամբ: Տեսնո՞ւմ եմ, վոր յես ճշմարիտ չեմ.—այստեղ դուք վրդովվում եք... Յեվ յերբ դուք հանգիստ կյանք չեք վարում,—վորովհետև ձեզ չի՛ բավականացնում ձեր ստացած ոռճիկը ընտանիքին կերակրելու, կամ նրա համար, վոր դավաճանում են ձեր կանայք,—դուք հառաչում, փրկիստփայլութուն եք անում, կյանքը ձեզ համար զգվելի և անտանելի յե դառնում մինչ այն ժամանակ, յերբ ավելացնում են ձեր ոռճիկները և կամ թե դուք նոր սիրունիներ եք գտնում: Յեվ սկսում եք անդադար պառավական տրտունջներ, հիասթափության զգվելի հառաչներ արձակել՝ անեծք կարդալով կյանքի հասցեյին,—դրանով դուք թունավորում եք ձեր մատաղ գավաղների լսելիքը: Դուք նրանց ուշադրությունը կենտրոնացնում եք կյանքի մանրությունների, նրա կեդտոտ կողմերի վրա, և նրանց ուղեղը բթացնում այն սրի պես, վորով կտրում են վոստեր, և վոչ թե գլուխներ: Յեվ հետո յերեխաները, ծանցրացած ձեր պատմություններից, վոր անում եք կյանքի մասին, այն կյանքի, վորը դուք չեք ճանաչում,—դանդաղ գնում են ձեր հարթած չավզով՝ ժամանակից առաջ ծերացած, սառած,

1001
554

թուլացած, առաջ են գնում նրանք և փնտրում խաղաղ, հանգիստ և անվրդով կյանք, գտնում են այն ու ապրում խաղաղ, իրենց հայրերի որինակով: Նրանք նման են նոր կրի, վորով ծեփում են հին շինության պատերը: Այդ փթած, կեդտոտ շենքը ամբողջովին սնված է մարդկանց արյունով, վորոնց նա ճնշել է: Նա դողդողում է գառամությունից, նրա սիրտը դողում է շուտափույթ խորտակվելու զգացմունքից և սարսափով սպասում հարվածին, վորպեսզի աղմուկով փլչի: Յեվ ահա ուժերը՝ հարված տալու համար, աճում, մեծանում են, հազիվ են կարողանում զսպվել և ամեն կողմից դուրս են ժայթքում անհամբերության բոցերով:

Կբորբոքվեն, ավելի՛ կշատանան, և այն ժամանակ հին շենքը կցնցվի, փո՛ւլ կգա ձեր գլխին ու ձեզ կճմլի, թեև դուք միայն նրա համար եք պատժի արժանի, վոր վոչինչ չեք արել: Բայց կյանքում անմեղներ չկան...»:

✓ Միայն մի քանի հոգի եյին մնացել: Նրանց մի մասը խղճահարվելով նայում եր գրողին. նրանք սիրում եյին կարդալ նրա գրվածքները, իսկ այժմ տխրությամբ եյին լսում նրա ճառը, վորովհետև այս ճառի մեջ վո՛չ մի եստետիբական բան չկար: Վոմանք ել ծաղրո՞ւմ եյին: Բոլորի համար ել ձանձրալի՝ թե՛ և վոչ վոք չեր

վիրավորվում: Ահա մի պատանի՝ դեմքը կնճռելով, զայրացած գոչեց. «Այդ բոլորը խոսքեր են, դուք այն ասացեք՝ թե ի՞նչ գործնական ծրագրեր ունեք»: Իսկ մի հարգելի պարոն հառաչելով նկատեց. «Եհ, յես ել փոքր հասակումս ու մանտիկ եյի»: Սև հագուստով մի կին հարցրեց. «Սա ի՞նչ է կանանց հայհոյում»: Սատանան ծիծաղում եր...

— «Յես ձեզ պետք ե ասեմ և այն, վոր դուք շատ եք սիրում դժբախտ լինել: Յես կարծում եմ, վոր դուք այդ դիտմամբ եք անում. ձեզ պետք չե դեպի միմյանց հարգանք և սեր տածել, և ահա դուք դժբախտանում եք, վորպեսզի ուրիշները ձեզ խղճան և կարեկցեն: Ո՛հ, յերանի թե ունենայինք կյանքը սիրելու առողջ և զորեղ զգացմունք... Բայց չե՞ վոր դուք չեք սիրում կյանքը, դուք վախենո՛ւմ եք նրանից, դուք կամաց, գողի պես, նրանից պատառներ եք պոկոտում... Ստրո՛կ մարդիկ, խեղճ արարածներ, աստված ձեր գլխին ավելի՛ մեծ դժբախտություններ բերի, վորպեսզի դուք մի քիչ սթափվեք, մի քիչ կենդանանա՛ք»: Ճառախոսի առաջ կանգած յերեք հոգուց մեկը վիրավորվեց և ասաց. «Բայց մենք բոլորս խոմ այդպես չե՛նք...: Յեվ վերջապես դա անարդարությունն է»:

— «Պարոններ, ինձնից արդարություն մի՛

պահանջեք, — այդ գոյությունն չունի՛ կյանքում, գոյությունն չունի՛ առայժմ: — Ի՞նչպես կարող ե ձեր մեջ արդարություն լինել: Յեվ դուք բոլորդ միակերպ վա՛տ եք: Դուք ամբոխ եք, ի՞նչպես կարելի ձեզ լավերի և վատերի բաժանել: Բոլորդ ել ձեր յերիտասարդ հասակում գիմնագիտյում զինվել եք գիտություններով և ձեզ բոլորիդ նույն բանն են սովորեցրել: Յես կարծում եմ, վոր ձեզ լավ բաներ են սովորեցրել, վորովհետև, հավատացած եմ, վոր դուք ձեզ թույլ չեյիք տալ վատ բան սովորելու: Յես դժվարանում եմ յերևակայել այնպիսի մի համալսարան, վորտեղ պատանիներին սովորեցնեյին մարդատեցության, չինովիկական անտարբեր վերաբերմունքի դեպի կյանքը, չաղ պաշտոններ ստանալու ձգտումի և ուրիշ նույնանման խորագիտություններ: Չգիտեմ ինչու՝ ինձ միշտ թվացել ե, վոր այդ չեն սովորեցնում. սակայն, յերբ դուք կյանք եք մտնում, այդ բոլոր դարչելիությունները չեն վերանում՝ ձեր ներկայությամբ: Յես չեմ հավատում, վոր դուք ձեզ հետ նոր կեդոտոություններ եք բերում կյանքը, և յես այդ չեմ պնդի: Յես միայն գիտեմ, վոր դուք, բացասելով հանդերձ սեփականության իրավունքը, տեր եք սեփական տներին... Գիտեմ, դուք կարողանում եք ձեր մտքին մտածել, բայց հարցնում

եմ.—Ի՞նչ եք արել կյանքի համար: Դուք բոլորդ միակերպ անտարբեր եք, ձեզանից նույնիսկ նրանք, վորոնք զգացված ասում են, թե վորքա՞ն ապականություն կա ձեր շուրջը... Փորձեցեք մաքրել այդ: Հեռացրեք այդ ձեզանից: Վո՛չ, բայց ձեզնից լավերը, յես տեսել եմ, զգվանքով հեռու են մնացել դրանից: Մաքուր լինելու ձգտումը—վատ ձգտում չե, բայց մաքուր մարդը չի վախենա կեղտից: Խոստովանենք, վոր բոլորս ենք մեղավոր, վոր կյանքը այսպես դաժան ե: Յերկրիս վրա գոյություն չունին արդարներ, առայժմ՝ վո՛չ: Բայց վո՞ր տեղից եք դուք ձեռք բերել այդքան ստրկական վոգի, և վո՞րտեղ եք սովորել ստրկորեն վախենալ ձեր կաշվից: Յես պնդում եմ—բոլոր կեղտոտ և զգվելի բաները, վոր ամեն քայլափոխում աչքի են զարնում,—արագ, ուժգին և այնպես պարզ կերպով են աճում զարգանում մեր շուրջը միայն այն պատճառով, վոր հիմնըված են հաստատ հողի վրա—մեր սեփական կաշվից վախենալու ստրկական զգացմունքի վրա: Վոր կյանքը այսպես դաժան, ամոթաբե՛ր ե, դրանում մենք բոլորս հավասարաչափ ենք մեղավոր: Յեվ յեթե յես հավատայի անեծքի ուժին, յես կանիծեյի բոլորիդ, բայց յես հավատում եմ մի ուրիշ բանի,—վոր շուտով կգան

ուրիշ մարդիկ, համարձակ, անկեղծ և ուժեղ մարդիկ,—շուտով»...:

— «Ե՛, բավական ե»,—ասաց սատանան ժպտալով: Մեր յերիտասարդը աչքերը վեր բարձրացրեց և ի՛նչ տեսավ.—նրա առաջ և նրա շուրջը վոչ վոք չկար: «Տարորինակ ե, ասաց նա, ո՞ւր գնացին: Յես դեռ չեմ վերջացրել»...:

— «Նրանք այրվեցին քո խոսքերի կրակից. հա՛-հա՛-հա՛...—Տեսնո՞ւմ ես առաստաղի մուրը—ա՛յդ ե բոլորը՝ ինչ վոր նրանցից մնաց: Գնա»...:

Զգիտեմ թե հետո ինչ պատահեց մեր յերիտասարդի հետ. յես չեմ ուզում հնարել այս պատմության վերջը. յես դրանում վոչմի լավ բան չեմ նախատեսում հերոսիս համար: Բայց յես հավատացած եմ, վոր լավ չե, յերբ գրողը շատ համակրողներ ունի: Յեվ յուրաքանչյուր մարդ, ով գործ ունի ամբոխի հետ, նա պետք ե իր շրջապատի ողբ մաքրի ճշմարտության կարբոլյան թթվուտով:

ՄԱՐԴԸ

Հոգեկան տխուր, մռայլ ժամերին, յերբ հիշողութիւնս վերականգնում ե անցյալի խոհեր և դրանից սառչում, կանգ առնում արյունս, յերբ միտքս՝ նման աշնան արեգի՝ լուսավորում ե ներկայի դաժան քառսը կարմիր և անեղորեն ճախրում մի կետում, անկարող դեպ վեր թռչել, բարձրանալ, անկարող հառաջ, հառաջ սլանալ, — ահա իմ հոգու այդ անեղ ժամին յերևակայութեանս ամբողջ թափով յես իմ առաջն եմ պատկերացնում մարդու վեհ, վսեմ պատկերը գոռոգ:

Մարդ! Իսկ և իսկ կարծես արեգի չքնաղ ցոլքն և թափանցում հոգուս խորքը և նրա վառ լուսո տակ, տիեզերքի անսահմանութեան մեջ, ընթանում ե նա համրաքայլ, դանդաղ, վողբերգորեն գեղեցիկ մարդ! հառաջ և բարձր...

Յեւ յես տեսնում եմ նրա ճակատը՝ հպարտ, գեղեցիկ ու մտախոհ. խորունկ, համարձակ աչքերը, ուր վառվում են ճառագայթները անվեհեր մտքի, այն վեհ մտքի, վոր կարող յեղավ հսկա տիեզերքի չքնաղ ներդաշնակութունը յուրա-

ցնելու և ըմբռնելու այն անեղ ուժը, վոր հուսահատութեան տխուր ժամերին աստվածներ և ստեղծում, խիզախ ըռպեյին — նրանց կործանում:

Մոլորված՝ տիեզերքի անապատներում, միայնակ՝ հողի շերտուկի վրա, — հոշոտում ե նա իր միտքը, տանջվում այս հարցով՝ «ինչու յե մարդ ապրում»: Բայց և նա քաջաբար հառաջ ե շարժվում, հառաջ և բարձր՝ յերկրի և յերկնի բոլոր դադանիքը ըմբռնելու հաղթական ուղիով:

Հառաջ ե ընթանում նա՝ արյունով վռոգելով իր դժվարին, մենավոր և հպարտ ուղին և իր այդ արյան ջերմ կաթիլներից հյուսում ե չքնաղ բանաստեղծութեան անթառամ փունջեր: Նա իր դառնագին, վշտառատ հոգու հուսահատ ճիչից կազմում ե չքնաղ յերաժշտութիւն, նա իր ձեռք բերած փորձառութիւնից ստեղծում ե հսկա գիտութիւնն և ամեն քայլում գեղեցկացնելով մեր մռայլ կյանքը, ինչպես վառ արև, իր ճաճանչներն ե ուղղում դեպ յերկիր: Նա ընթանում ե հառաջ և բարձր. — ուղղեցույց աստղ մեր յերկրի համար!...

Զրահավորված ուժերով մտքի՝ յերբեմն նման կայծակ վորոտի, յերբեմն սառն ու հանգիստ, ինչպես սուր սուսեր, — ընթանում ե նա ազատ ու հպարտ, ընթանում հառաջ մարդ արարածը մարդոց առաջից և կյանքից բարձր, միայնակ՝

իր գործած սխալմունքների հանդեպ... Յեւ վայր բոլորը նրա հալարտ կուրծքը ճնշում, նեղում են միշտ անեղորեն, ու վիրավորում սիրտը, հոշոտում ուղեղն և առաջ բերում նրա մեջ ուժգին զգացմունք ամոթի—այդ բոլորի համար—ու այդ բոլորը կործանելու, խորտակելու պատրաստվում:

Հառաջ ե գնում... Յեւ նրա կրծքում յեռում են բնազդները, զազրելի կերպով վայում ե ձայներ ինքնասիրության, ինչպես անամոթ մի մուրացիկ, վոր պահանջում ե վողորմություն. նրա սիրտն ու հոգին կծկվում, կաշկանդվում են կուռ կապանքներից, ամեն տեսակի զգացմունքներ իշխող են ուզում դառնալ նրանում, ամեն ինչ ճգնում ե տիրել նրա հոգուն:

Յեւ ինչպես մոլորակներն են շրջապատում արեգակը, այնպես ել մարդուն մի հոծ բազմությամբ շրջապատում են նրա վեհ մտքի, արարչագործ մտքի ստեղծագործությունները—նրա միշտ անհագ Սերը, քիչ հեռուն, նրա յետևում քարշ ե գալիս Բարեկամությունը, նրան դիմավորում ե նվաղած Հույսը, ահա և զայրույթով ու համբերությամբ լցված Ատելությունը. իսկ Մահը մռայլ աչքերով նայում ե նրա թշնամական դեմքին ու սպասում նրան իր հանգիստ գրկում ընդունելու:

Հնության ցնցոտիներով ծածկված, նախապաշարմունքների թուխով համակված, այդ բոլորը թշնամաբար հետևում են Մտքին—յերբեք չհամնելով նրա թուխքին, ինչպես ագռավը չի կարող հասնել դեպ յեթեր ճախրող արծվի յետևից,—և այդ Մտքի հետ նրանք առաջնության համար են մրցում ու շատ սակավ են նրանք միասին մի կարող և ստեղծագործ բոցով ի մի ձուլվում:

Յեւ հենց այստեղ ե մարդու մշտական կույր ուղեկիցը՝ համր ու մռայլ, խորհրդավոր Մահը, վոր միշտ պատրաստ ե համբուրել նրան և նրա սիրտը, վոր կյանքի ծարավով ե բոցավառվում:

Նա իր անմահ շքախմբում ճանաչում ե ամենքին. այդ բոլորից բաց՝ նա ճանաչում ե և մեկին—Անմտությունը...

Թեև վոր, հզոր, ինչպես մրրիկ կամ գոռ փութորիկ, Անմտությունը հետևում ե մարդուն, իր թևերի տակ առնում Մտքին ու ջանում, ճգնում իր վայրի պարին յենթարկել նրան...

Իր վողբալի շքախմբում նա ճանաչում ե յուրաքանչյուրին,—այլանդակ են, անկատար, շատ են թույլ նրա հոգեկան ստեղծագործությանց արդյունք արարածները...

Յեւ միայն Միտքը, մենավոր մարդու անբաժան ընկերը, միայն այդ Միտքն ե, այդ Մըտ-

քի բոցն ե, վոր լուսավառում ե նրա ընթացած փշոտ ուղիի խոչնդոտները, առեղծվածները այս անեղ կյանքի, բնության գաղտնիքների թանձր խավարը, մարդկային մտքի մռայլ քառուր:

Մարդու անկաշկանդ, ազատ ընկերը—Միտքը—աչալուրջ մի սուր հայացքով դիտում ե և անխնա լուսավորում ամեն ինչ.—

— Միւրո ստոր ու խարդախ թակարդները, նրա ցանկությունը՝ սիրածին տիրելու, նրան ստորացնելու և ստորանալու ձգտումը և զգայականության խայտառակ պատկերը.

Հույսի յերկշոտ անդորրությունը և Ստու-
թյունը, նրա պճնված, զարդարուն քույր Ստու-
թյունը, վոր պատրաստ ե միշտ և ամենքին հան-
գատացնել, խաբել գեղեցիկ, սիրուն խոսքերով:

— Միտքը անխնա լուսավորում ե վերա-
բերմունքն անջերմ բարեկամության, խոհուն
զգուշությունը, խիստ և դատարկ հետաքրքրու-
թյունը, նախանձի ու բամբասանքի սև բծերը:

— Միտքը տեսնում ե սև ատելության ուժը
սոսկալի, և նա լավ գիտե, վոր յեթե լինի նա
շղթայագերձ՝ նա կխորտակի այս յերկրի վրա
ամեն ինչ, կիշրի՝ նույն իսկ չի խնայիլ և այն
քիչ մարդկանց, վորոնք հետամուտ են ճշմար-
տության:

Միտքը անսասան հավատով լցված՝ լուսավո-

րում ե նաև ծարավը չար ու խայտառակ և
անսահման անհագ իշխանության, վոր ջանում ե
ստրկացնելու ամեն մի ձգտում. անկաշկանդ
Միտքը լուսավորում ե և՛ նրա սուր մագիլները,
և՛ անգորությունը նրա ծանր լծի, և՛ կուրու-
թյունը հիմար ու պղտոր նրա աչքերի:

Միտքը համարձակ կովի յե բռնվում նաև
Մահվան հետ: Մտքի համար անտանելի, զգվելի
յե Մահվան այդ հիմար, չար և անպտուղ սև ու-
նայն ուժը, դրանք ատելի յեն այն ազատ, ան-
մահ, վեհ Մտքի համար, վոր բյուրավոր աստ-
վածներ ստեղծեց, վոր աշխարհին պարգևեց սիս-
տեմները փիլիսոփայության, գիտության,—բա-
նալիները տիյեգերական առեղծվածների:

Մտքի համար Մահը նման ե նրան, վոր ցրն-
ցոտիների մեջ դռնե գուռ ընկած՝ աղբանոցից
իր կեղտոտ պարկի մեջ ե հավաքում անպետք
ու փթած բաներ, բայց յերբեմն նա ստոր գողի
պես կռփում ե նաև առողջն ու պիտանին:

Աղոտության գարշ հոտով սնված, զարհու-
րանքների ծածկոցում գձձված, նա Մարդու առ-
ջև կանգնած ե վորպես համր, անլրդով, դաժան
ու մռայլ անեղ առեղծված, իսկ վառ ու պայծառ
Միտքն ստեղծագործ՝ լցված չքնաղ հանդգնու-
թյամբ, հպարտությամբ, անմահության յերգն հըն-
չելով՝ ուսումնասիրում ե սին, դաժան մահին...

Այսպէս ե ընթանում ըմբոստ ու վսեմ արարած Մարդը, աշխարհի թանձր, մռայլ խավարի փշերի միջով հառաջ և բարձր, հառաջ և բարձր...

Ահա նա հոգնած՝ որորվում ե և տքնում, վհատված սիրտը հավատ ե փնտռում, հավատ, ջե՛րմ հավատ, և բարձր, ուժգին աղերսում Սիրո քնքուշ փաղաքշանք:

Յեւ ի ծնե թույլ յերեք թռչուն—Վհատությունը, Հուսահատությունը և Վիշտը, այդ յերեք սև ու ալլանդակ թռչունները չարագուշակ կոնչում են նրա հոգու բարձունքում՝ այս խիստ դաժան յերգը հնչեցնելով,—վոր մարդ մի չնչին մեղկ արարած ե, վոր կաշկանդված ե նրա գիտակցությունը, անգոր ե Միտքը, ծաղրելի՝ սուրբ հպարտությունը, և վոր թեկուզ նա ինչ ել անի՝ վերջ ի վերջո մեռնելու յե:

Դողում ե նրա հոշոտված սիրտը այդ սուր ու չար յերգի ձայնից, և վարանումների սուր ասեղները ծակում են նրա բորբոքված ուղեղը, նրա աչքերում փայլատակում ե վիրավոր սրտի արցունքը ցայտուն...:

Յեւ յեթե նրանում հպարտության կրակոտ կայծը չբռնկի,—Մահվան վախը իշխանաբար կբշի նրան Յավերի խավար, սև խուցը մռայլ Սերը, հաղթական ժպիտը դեմքին, կնդունի

նրան իր գրկում՝ բախտավորության բարձրաձայն խոստմանց տարափի տակ ծածկելով տխուր անդորությունը ազատ դառնալու և բնագդական անհագ բռնակալությունը...

Ստության հետ դաշինք կռած յերկչոտ Հույսը յերգում ե Մարդուն հանգստության քաղցրությունը, յերգում ե հաշտության խաղաղ յերջանկությունը, սիրուն խոսքերով որոր ե կարդում քնեյած հոգուն, հրելով նրան քաղցր Ծուլության խորը տղմի մեջ ու դեպ ձանձրույթի—Ծուլության քրոջ—սպանիչ գիրկը:

Յեւ շնորհիվ այդ բորբոքված, անասնական զգացմունքի, նա իր ուղեղն ու սիրտը վարակում ե մահաբեր թույնով ստոր Ստության, վոր ուսուցանում ե պարգորեն, ազատ, թե Մարդ չունի այլ ուղի կյանքի, քան այն ճամբան, վոր տանում ե կենդանական հանգիստ պարզևող ինքնաբավականության զգացմունքը...

Բայց միտքը հպարտ ե և Մարդը նրա համար՝ թանկ: Միտքը չար կովի յե բռնվում ստութման հետ և կովի դաշտը—Մարդու Սիրտն ե:

Թշնամու նման Միտքը հետևում ե Մարդուն ամեն տեղ և վորպես մի վորդ՝ անխնա կրծում, սրում ուղեղը, վորպես յերաշտ՝ ցամաքեցնում կուրծքը, վորպես դահիճ՝ տանջում Մարդուն. նրա խիղճը անգթորեն ճմլում ե վշտի սառն

զգացմունքը, վոր առաջացել ե կյանքի խիստ դաժան ճշմարտությունից, վորը թեև դանդաղ ե զարգանում, բայց տեսանելի յե մոլորությունների աղջամուղջի միջից վորպես մի ծաղիկ՝ հրաշեկ, բոցավառ, մտքից ծնունդ առած:

Բայց յեթե Մարդը անբուժելիորեն թունավորված ե Ստույթյան թուլանով և արդեն հաստատ հավատում ե նա, վոր յերկրիս վրա բախտավորություն գոյություն չունի, բացի ստամոքսի և հոգեկան կուշտ զրությունից, հանդըստությունից և այլ կենսական ամենամանր հարմարությունից, այն ժամանակ նա՝ Միտքը անկաշկանդ, ցնծացող զգացմունքին ստրկանալով, տխրագին դեպ վար ե իջեցնում իր թևերն ազատ և նիրհում, նիրհում՝ ստրուկ, նահատակ թողնելով մարդուն իշխանությանը սրտի, զգացմունքի:

Յեվ տարածվող ամպի նման՝ Ստույթյունը կեղտոտ—Չանձրույթի քույրը — ամեն կողմից սողում, գալարվում ե շուրջը Մարդու, պատելով մաշող գորշ փոշիով և՛ նրա ուղին, և՛ սիրտն ու աչքերն:

Յեվ մարդը մոլորված՝ դառնում ե մի թույլ, անգոր աբարած, դառնում կենդանի՝ առանց հպարտության, առանց վեհ Մտքի...

Բայց յերբ նրանում զայրույթը ցասկոտ բորբոքվում, կայծեր ե ցայտում, նա վառում ե իր

միտքն ու հոգին և նորից ընթանում հեռու, շատ հեռու, միայնակ՝ իր սխալմունքների տատալների միջով, միայնակ՝ իր վարանումների այրող, շիկացած կայծերի միջով, միայնակ՝ հին ավերակների բեկորների միջով...

Վեհ, հպարտ ու ազատ, նա արիաբար նախում ե ճշմարտության պայծառ աչքերին և դիմում դեպի իր վարանումները:

— Դուք սուտ եք խուսում, ասելով, վոր յես անգոր եմ, թույլ եմ, վոր կաշկանդված ե իմ միտքն ու հոգին. նա զարգանում ե, յես այդ լավ գիտեմ, տեսնում եմ, զգում,—նա ինձնում աճում, ծավալ ե ընդունում: Մտքիս զարգացման հասնում եմ յես իմ տանջանքի ուժով և գիտեմ, վոր յեթե նա չզարգանար, յես առաջվանից ավելի չեյի տանջվի, մորմոքվի:

— Բայց յես ամեն քայլափոխում միշտ ավելին եմ ցանկանում, միշտ ավելին եմ յես զգում, միշտ ավելի խորը տեսնում, և իմ ցանկությանց այդ արագ աճումն—իմ Մտքի կարող զարգացումն ե: Այժմ նա ինձնում կայծի յե նմանում. և չե՞ վոր կայծը հրդեհի մայրն ե, յես ապագայում մի հրդեհ եմ դառնալու տիյեզերքի թանձր խավարի մեջ: Յեվ յես կոչված եմ ամբողջ աշխարհը լուսավորելու, ցրելու խավարը նրա թագցրած գաղտնիքներից, գտնելու

ներդաշնակութիւնը իմ և աշխարհի միջև, ինքս իմ մեջ ներդաշնակութիւն ստեղծելու և լուսավորելու կյանքի ամբողջ մոռալ քառսը այս տանջալից յերկրի վրա, վոր պատած ե դժբախտութեան, վշտի, դառնութեան, չարութեան կեղծիքով. յես կոչված եմ այդ բոլորը արմատախիլ անելու և անցյալի անդառնալի գերեզմանին հանձնելու:

— Յես կոչված եմ քակելու ամեն տեսակ մոլորութիւնների, սխալմունքների կռու հանգուցները, վորոնք կաշկանդում, կապում են վախկոտ մարդկանց սրտերը, դարձնում նրանց կենդանիների արյունոտ զգվելի մի հավաքածու, վոր հոշոտում, պատառում են միմյանց:

— Ինձ Միտք ե տրված նրա համար, վոր շուռ տամ, խորտակեմ, կոխկռտեմ հինը, փթածը, ամեն բռնութիւն, նողկալի չարիք,— և յես կստեղծեմ նորը, հրաշալին՝ հիմք ունենալով վեհ ազատութեան, բարվո, գեղեցկի և մարդկային իրավունքը հարգելու՝ Մտքի կռած՝ շենքը անսասան:

— Յես պետք ե հաղթեմ մարդկային թշվառ, ամոթաբեր ցանկութեանց անհաշտ թշնամուն. յես կամենում եմ, վոր մարդկանցից (ЛЮДИ) յուրաքանչյուրը լինի Մարդ!

— Ամոթալի, անմիտ ու անտանելի յես այս մեր կյանքը, ուր վոմանց զրկալից, ստրկական աշխատանքն ապարդիւն ե գործադրվում իրենց

համար և ուրիշներն են դրանց թափած արյուն՝ քրտինքով անխղճորեն հագենում— և հացով, և հոգեկան շնորհքով:

— Անե՛ծք այն բոլոր նախապաշարմունքներին, կարծիքներին կանխակալ, սովորութիւններին վատթար, վոր վոստայնի պես կաշում, գալարում, պատում են մարդկանց ուղեղն ու կյանքը: Նրանք չեն թողնում ապրել ու վայելել, նրանք բռնութիւն են գործադրում մարդկանց վրա.— յես նրանց կխորտակեմ!

— Իմ գէնքը՝ Միտքն ե, իսկ Մտքի ազատութեան, նրա անմահութեան և ստեղծագործութեան հավիտենական զարգացման մասին ունեցած սասան հավատն— իմ կարող ուժի անսպառ աղբյուրն ե վճիռ:

— Միտքը ինձ համար հավիտենական և ճշմարիտ միակ ուղեցուցն ե այս մեր մոռալ, դաժան կյանքում. նա մի կրակ ե կյանքի խայտառակ մոլորութիւնների աղշամուղջի մեջ. յես տեսնում եմ, վոր նա ավելի ու ավելի պայծառե վառվում, ավելի խորն ե նա լուսավորում արմատները գաղտնիքների, և յես իմ անմահական ճառագայթներով զինված՝ գնում եմ նրանց յետևից— միշտ բարձր և հառաջ...

— Մտքի համար գոյութիւն չունին անխորաակելի կռու ամբութիւններ: Ամեն ինչ ե նա շինում, ստեղծում. այդ հանգամանքը տա-

լիս ե նրան անկապտելի սուրբ իրավունք՝ խորտակելու այն բոլորը, ինչ արգելք ե հանդիսանում նրա զարգացման:

— Յես անվրդով գիտակցում եմ, վոր նախապաշարմունքները՝ հին ճշմարտությունների բեկորներն են, իսկ մոլորությունների ամպերը, վոր այժմ պտույտ են գործում կյանքի վրա, — այդ բոլորը առաջ են յեկած մոխրից այն հին ճշմարտությանց, վոր անխնա այրվեցին յերբեմն նրանց ստեղծող Մտքի վառ բոցերից:

— Յես լավ եմ զգում, վոր հաղթող են վոչ թե նրանք, վորոնք հաղթության պտուղներն են վայելում, այլ նրանք, ովքեր անվեհեր ընկնում են կռվում:

— Կյանքի իմաստը յես տեսնում եմ ստեղծագործության վեհ ուժի մեջ:

— Գնում եմ հառաջ՝ վորպեսզի վառվեմ ավելի վառ ու պայծառ, և հրաշեկ ճաճանչ սրփռեմ կյանքի խավարի վրա: Յեվ իմ անկումը ինձ համար — իմ վարձատրությունը կլինի:

— Ուրիշ վարձատրություն՝ պետք չե ինձ. յես տեսնում եմ — իշխանությունը ամոթաբեր ե և ձանձրալի, հարստությունը՝ ծանր ե և հիմար, փառքը՝ նախապաշարմունք, վոր առաջ ե յեկել մարդկանց՝ իրենց զնահատելու անկարողությունից և նրանց՝ ստրկորեն ստորանալու սովորությունից:

— Վարանումներ! դուք Մտքի կայծերն եք միայն, և ուրիշ վոչինչ: Միտքը ինքն իրեն տանջելով՝ ծնում ե ձեզ իր ուժի ավելորդությունից և կերակրում ձեզ հենց իր ուժով:

— Կգա՛ ժամանակ, վոր իմ կրծքում մի վեհ ստեղծագործական բոցով ի մի կձուլվի զգացմունքների ալ խանդը անմահ Մտքիս հետ և այդ բոցով յես կվառեմ, կլուսավորեմ կույր հոգիներում բուռն դրած բոլոր մթությունները, դաժանություններն ու չարությունները. յես կնմանեմ այն աստվածներին, վոր Միտք են ստեղծել և ստեղծում են!...

— Ահա նորից վեհ ու ազատ, իր հպարտ գլուխը բարձր բռնած, ընթանում ե նա դանդաղ, բայց անհողողդ քայլերով, նախապաշարմունքները վոտնատակ տալով, միայնակ՝ մոռալ մոլորությունների թանձր ու խավար մշուշի միջով. նրա յետևում կանգնած ե անցյալի փոշին ծանր ամպերի, նրա առջևում — առեղծվածների միմեծ, հսկա կույտ, վոր անվրդով սպասում ե նրան:

Նրանք անհամար են, վորպես աստղերը յերկնի խորքերում, և — անվերջ ե Մարդու ուղին:

Այսպես ընթանում ե խոտհանույզ Մարդը — հառաջ և բարձր, միշտ հառաջ և բարձր!...

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0317659

10.680

ԳԻՆԸ 15 ԿՈՊԵԿ

МАКСИМ ГОРЬКИЙ
Молодой писатель.
Человек.

На армянском яз.

Центральное Издательство Народов Союза С.С.Р.

Москва

Никольская 10.